

# 1. Bevezetés

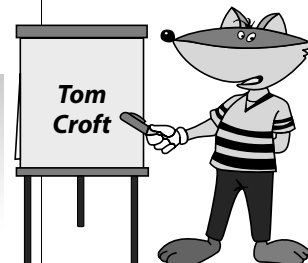


T-kit  
Egyenlő esély  
fiataloknak

## 1.1 Európa jövője: fiatalok, bevonás és részvétel

„Az Európai Uniónak demokratikusabbá, átláthatóbbá és eredményesebbé kell válnia. Emellett három alapvető kihívással kell szembenéznie: hogyan viheti közelebb polgárait, különösen a fiatalokat az Európai Unióhoz és az európai intézményekhez...”

*Részlet a Laekeni Nyilatkozatból (EU Európai Tanács csúcsértekezlete, Belgium, 2001. december)*



Az új évezred hajnalán Európa, azaz az Európa Tanács, az Európai Unió és annak polgárai nagy sebességgel robognak történelmük egy új és kritikus horizontja felé.

Például az Európai Unió további bővítése és a hatalmas mértékű politikai, gazdasági és társadalmi változások, amelyek a bővítést követik, komoly kihívásokat jelentenek az egész kontinens számára.

Úgy tűnik, a kontinens polgárai is egyre kiábrándultabbak Európa politikai és adminisztratív struktúráival szemben. E két fél közötti kapcsolat hiányának érzése adott okot például arra, hogy csökkenjen az európai választásokon való részvétel, és egyre többen szavazzanak nemmel a további európai integrációt érintő népszavazásokon. A fő feladatok közé tartozik ezen érzések visszajára fordítása, valamint az európai intézmények és az európai polgárok közötti szakadék áthidalása.

Ezek a kihívások ugyanakkor a lehetőségek tárházát is jelentik Európa és polgárai számára. Lehetőségünk van arra, hogy az emberi jogok tiszteletén és védelmén alapuló demokrácia új formáinak segítségével együtt építsünk egy olyan, békés Európát, amely valóban összekapcsolja az európai polgárokat az európai intézményekkel.

A legszembevetőbb elképzelés azonban az – ahogy azt a Laekeni Nyilatkozat is világossá teszi –, hogy az európai fiatalok központi szerepet játszanak egy igazából egyesült, békés és igazságos Európa sikeres megszületésében. Az, hogy a fiatalok részvétele a társadalmi folyamatokban felkerült a politikai napirendre, lényeges gondolkodásbeli fejlődést tükröz az európai ifjúságpolitikára és az ifjúsági munkára fektetett hangsúlyt illetően. Erre a tendenciára példa az Európai Unió Ifjúság 2000–2006 Programja, az ifjúságról szóló Fehér Könyv és az Európa Tanács ifjúsági központjainak képzési programjai.

Szerepük és fontosságuk miatt a fiatalok szilárdan és joggal kerültek fel Európa politikai térképére. De pontosan mi köze van ennek a hátrányos helyzetű fiatalok bevonását elősegítő ifjúsági munkához? A kapcsolat világosabbá válik, ha a fiatalok részvételével kapcsolatos elképzelést közelebbről is megvizsgáljuk.

A fiatalok társadalmi részvételének elképzelése – különösen a társadalom civil és politikai szervezeteiben – fejlődésen megy keresztül. Ebben az összefüggésben a részvétel több pusztán párbeszédnél, amit a fiatalokkal azokról a változásokról és kezdeményezésekről folytatunk, amelyek hatással lesznek az életükre és a jövőjük alakulására. Itt azoknak a fiataloknak a részvételéről van szó, akik nemcsak képviselik az európai ifjúság hiteltel keresztmetszetét, hanem maguk is képviselői a fiatalok adott csoportjainak. Ez az a lépés, amely elvezet bennünket a kritikus ponthoz.

Hogy a társadalomnak valóban előnyére váljon a fiatalok kötelezettségvállalása, ahhoz az összes fiatal számára meg kell adni azokat az eszközöket és lehetőségeket, amelyek segítségével kiállhatnak azon jogaik mellett, amelyek a részvételhez szükségesek. Elengedhetetlen, hogy a hátrányos helyzetű fiatalok is bekapcsolódhassanak a társadalomba és hozzájárulhassanak a folyamatok alakításához, nem utolsósorban azért, mert ez éppúgy alapvető joguk, mint bármely más fiatalnak. Ez nem csupán azt jelenti, hogy eleget teszünk annak az elemi morális értéknek, hogy megakadályozzuk a kirekesztést vagy elismerjük a sokféleségben rejlő gazdagságot. Az, hogy a hátrányos helyzetű fiatalok részt vesznek a társadalmi folyamatokban, demokráciánk és társadalmunk egészségének mutatója. Rendkívül fontos, hogy a legsebezhetőbb és leginkább perifériára szorult fiatalok is hallassák hangjukat. Hozzájárulásuk a társadalmi folyamatokhoz, szemléletmódjuk és tudásuk felbecsülhetetlen és egyedülálló értéket jelent azon törekvésünkben, hogy a jövőben egy mindenki számára jobb társadalmat hozzunk létre. A legnehezebb életet élő és a legbizonytalanabb jövő elé néző fiatalok nemcsak azt taníthatják meg nekünk, mit jelent egy egyenlőségben, igazságosságban és békében élő Európa, hanem megmutathatják az ahhoz vezető utat is. Ehhez azonban mindenekelőtt az szükséges, hogy ezek a fiatalok megkapják a részvétel lehetőségét.



Bár a társadalmi kirekesztettséget közvetlenül érzékelők meglátásai és tudása segíthet a kirekesztés gyökereinek megértésében, tisztában kell lennünk tapasztalataik összetettségével és nehézségével. Ennek ellenére a legnehezebb körülmények között élő fiatalok is azt mondják, szükségük van arra, hogy a barátság és a kölcsönös támogatás jegyében biztonságos légkörben találkozhassanak másokkal. Hangot adnak annak is, mennyire fontos, hogy lehetőséget kapjanak másokkal együtt bekapcsolódni a fiatalok szokásos projektjeibe, a számukra elérhető projektekbe, legyenek azok sporttal kapcsolatos, önkéntes vagy kulturális tevékenységek. Nagyrészt az ilyen jellegű bevonás eredményeként válik lehetségessé, hogy a fiatalok megbeszéljék és megosszák egymással az őket érintő kérdésekről alkotott véleményüket. Bár ez minden fiatalra érvényes, különösen a leghátrányosabb helyzetűekre igaz.

Az ifjúsági munka lényeges szerepet játszik abban, hogy segítséget nyújtson és összehozza azokat a fiatalokat, akik naponta szembesülnek a kirekesztettséggel. Igaz ugyan, hogy a társadalomban számos egyéb tényező járulhat hozzá a fiatalok társadalmi bevonódásához – melyek nem utolsósorban maguk a fiatalok képességei és erősségei –, de a kevesebb lehetőséggel rendelkező fiatalok számára az ilyen jellegű bevonás legfőbb eszköze az ifjúságsegítők és ifjúsági szervezetek által végzett munka lehet.

Ha az ifjúságsegítők és ifjúsági szervezetek nem tudnak támogatást nyújtani és programjaikba bevonni a leghátrányosabb helyzetű fiatalokat, akkor hol máshol látják majd hasznát azoknak a nemformális tanulási tapasztalatoknak, amelyeket ezek a projektek biztosítanak a számukra? (lásd az 5. fejezetet: *Nemformális nevelés mint a bevonás eszköze.*) A leginkább perifériára szorult fiatalok hogyan máshogyan tudnak majd más fiatalokhoz és felnőttekhez csatlakozni azokban a projektekből, amelyek a társadalomban nyitottak számukra? És az őket nem mindig a legjobban szolgáló formális struktúrákon kívül a legsebezhetőbb fiatalok hol fogják megtalálni azt a bátorítást és támogatást, amelynek segítségével növelhetik az önbecsülésüket és az önbizalmukat (lásd a 6.4 pontot: *Út az önbecsüléshez*)? Az ilyen bővebb bevonás hiányában a legelszigeteltebb fiatalok hogyan fejleszthetik majd azokat a képességeiket és növelhetik magukba vetett hitüket, amelyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy vállalják mások képviselőitől a kihívásait? Az ilyen bevonás hiányában milyen lehetséges jövő élé néz Európa?

Akkor az ifjúságsegítők és ifjúsági szervezetek hogyan kezdenek maguk is befogadóvá válni? E T-kit célja olyan fogalmi, gyakorlati eszközöket és forrásokat nyújtani, amelyek kiindulási alapjai lehetnek annak, hogy elkezdjük felfedezni és megközelíteni ezt a kérdést.

## 1.2 A bevonást elősegítő munka értéke és kihívásai

A társadalmi kirekesztettséget vizsgáló kutatók egy kisméretű mintán követték nyomon olyan fiatalok életének változásait, akik nem vettek részt az oktatásban, a foglalkoztatottságban vagy különféle képzéseken – azaz egy olyan perifériára szorult csoport életét kutatták, amelyen a kormány segíteni kívánt. A tervek szerint a 18 hónapos időszak alatt két vagy három interjú készült volna a csoport tagjaival. Sajnos a rendszeres kapcsolattartás és a kutatók legnagyobb erőfeszítései ellenére a fiatalok közül sokan egyszerűen „köddé váltak”.

*Missing ConneXions: Briton (2002)*

Nehéz elérni a kirekesztettségben élő fiatalokat, és minél kirekesztettebbek, ez annál nehezebb. Nem elég felvenni a kapcsolatot ezekkel a fiatalokkal: arra van szükség, hogy bevonjuk őket és velük együtt dolgozzunk. A problémát tovább bonyolítja, hogy a perifériára szorult fiatalok gyanakvással, sőt, akár ellenségesen fogadják, ha szakemberek avatkoznak az életükbe.

Ezért fontos az ifjúsági munka, amelynek gyakran önkéntes és közösségi jellege azt jelenti, hogy az ifjúságsegítőknek és ifjúsági szervezeteknek szinte mindenkinél jobb esélyük kínálkozik arra, hogy felvegyék a kapcsolatot a társadalom peremére szorult fiatalokkal, és bizalmon alapuló kapcsolatokat alakítsanak ki velük (lásd a 6.3 fejezetet: *A bizalom kiépítése*).

Vajon ifjúságsegítőként milyen előnyünk származhat abból, ha erre a szakmai előnyre építve a lehető legbefogadóbban teszünk?



A gyermeküket hihetetlenül nehéz körülmények között nevelő, egyedülálló fiatal anyák nemcsak témérdek gyakorlati, érzelmi tapasztalattal rendelkeznek és leleményesek, hanem mélyen értik a társadalom alapjaiban tapasztalható bizonyos igazságtalanságokat is. Ezt a tudást nemcsak más egyedülálló fiatal anyákkal érdemes megosztani, hanem bárkivel, aki meg szeretné érteni, milyen egyedül, alacsony jövedelemből gyermeket nevelni úgy, hogy közben a társadalom rosszallásával és erkölcsi magyarázataival is meg kell birkózni. Meglehetősen nehéz az ilyen jellegű személyes tudást és tapasztalatokat másokkal is megosztani, továbbá a különböző háttérrel rendelkező fiatalokat összehozni. Ha azonban odafigyelve és elkötelezetten járunk el, annak jutalma mindenki számára bámulatos lehet.

- Ahogy arra az előző fejezetben már rámutattunk, elsőként azt az óriási tudást kell felismernünk, amely azon fiatalok révén válhat az ifjúsági munka részévé, akiknek napi szinten és hosszú távon is meg kell küzdeniük a kirekesztettséggel. Hozzájárulásuk bármely ifjúsági kezdeményezést vagy projektet gazdagítja.
- Az állandó kirekesztettségben élő fiatalok nyerhetnek azokból az új lehetőségekből, amelyek korábban elérhetetlenek voltak számukra. Ha más fiatalokkal találkozhatnak, akkor közösen szembesülhetnek a kihívásokkal és kérdőjelezhetik meg előítéleteiket, sztereotípiáikat és feltevéseiket. Látókörük szélesebbé, kapcsolataik sokszínűbbé válnak. Lehetőségük adódik az igazságtalanság sémáinak együttes meglátására, saját aggodalmaik és az őket foglalkoztató kérdés feltárására. Annak ellenére, hogy háttérüket és tapasztalataikat tekintve különbségek mutatkoznak, felfedezhetik a bennük rejlő hasonlóságokat: azt, hogy mindannyian fiatalok, akiknek reményeik és vágyaik vannak.
- Ez az ifjúsági projektek és kezdeményezések számára is előnyös. Ha ezek a projektek és kezdeményezések helyi szinten valósulnak meg, a fiatalok fontosabbá válnak az ott élő közösség számára. Ha odafigyelünk a hátrányos helyzetű fiatalokra és tanulunk tőlük, az ifjúsági munka és az abban részt vevők mélyebb tudást és átfogóbb képet kapnak arról, hogy mi az, ami valóban fontos. Ha elérjük és részvételre serkentjük a kirekesztettségben élő fiatalokat, ők is nagyobb eséllyel lesznek részesei a jövőben megvalósuló kezdeményezéseknek. A különböző tevékenységeket és projekteket nem a felnőttek elképzelései szerint, hanem a fiatalok aktuális igényeinek és érdeklődésének megfelelően kell kialakítani.
- A projekt, annak minden résztvevője és érintette nyer a tartalommal is. A rasszizmus, a szexizmus, a szegénység, az egyenlőtlenség, valamint a diszkrimináció és az igazságtalanság egyéb formái elvont „izmusok” helyett olyan valós erőkként is felvethetők, amelyek hús-vér emberek életére hatnak. A fiatalok jobban megértik mások életének realitását, ha érzelmi kapcsolat van közöttük. Ez az elv az átfogó ifjúsági munka egyik elfogadott eleme, de éppúgy vonatkozik arra a szakadékra is, amely nem kontinensek között, hanem helyi közösségeken belül vagy közösségek között tapasztalható.
- Ha ezeket szem előtt tartva tesszük a dolgunkat, és ha a munkánk során adódó tapasztalatokat meg tudjuk osztani az ifjúsági munkán túli világgal, akkor az a társadalom egészének javára válik.

Ez azonban egyáltalán nem könnyű feladat. Ha a bevonást figyelembe véve munkálkodunk, az igények megváltoznak – mind a szervezet, mind az egyén szintjén. A dolog természetéből adódóan a jelenlegi állapot bizonyos fiatalok esetében nem valósult meg. Ennek megváltoztatása érdekében az egyéneknek és a szervezeteknek is máshogy kell tenniük. Azonosítaniuk kell azokat az akadályokat, amelyek esetleg akaratlanul jelentkeztek. A projekteken belül meg kell vizsgálni a szervezeti kultúrát, a szervezet értékeit és gyakorlatban tapasztalható formáit, hogy világossá váljon az, hogy hol, hogyan érnek el és vonnak be projektjeikbe bizonyos fiatalokat, míg másokat nem. A 3. fejezetben (*Hogyan lehet mindenkit elérni?*) megvizsgáljuk és részletesebben megvitatjuk az ilyen jellegű akadályokat.

Mindehhez elkerülhetetlen, hogy az ifjúságsegítők tisztában legyenek a korlátaikkal. A fiatalok bevonásának bizonyos akadályai mélyen gyökereznek a társadalomban, tartósak és a szerkezeti felépítésből következnek. Ezen hatások még jó szándékkal és kemény munkával sem szüntethetők meg varázsütésre az ifjúságsegítők által. A céloknak reálisnak és megvalósíthatóknak kell lenniük (lásd a Projektmenedzsment T-kitben található SMART-célokról szóló fejezetet). Nyilvánvaló, hogy az ifjúsági projektek önmagukban nem vethetnek véget a szegénységnek, a munkanélküliségnek, a kábítószerrel való visszaélésnek, a rasszizmusnak és az idegengyűlöletnek, az iskolában nyújtott gyenge tanulmányi teljesítménynek, a hajléktalanságnak, az erőszaknak, a mellözöttségnek, az ifjúsági bűnözésnek vagy bármilyen egyéb, a fiatalok társadalmi kirekesztettségéhez kapcsolódó problémának. Viszont a fiatalokkal kötetlen keretek között dolgozhatnak, bővíthetik a lehetősége-



iket, új élményekkel gazdagíthatják őket, új feladatokat biztosíthatnak számukra, megmutathatják a fiatalokba vetett hitüket, és a legjobbat hozhatják ki belőlük. Ezt az 5. fejezetben (*A nemformális nevelés mint a bevonás eszköze*) mutatjuk be részletesen.

A tiszteleten és méltóságon alapuló, érzékeny és a bevonást elősegítő ifjúsági munka az erő és a személyes bátorítás meghatározó alapja lehet azon fiatalok számára, akik napi szinten küzdenek a diszkriminációval és a kirekesztettséggel, és akik megpróbálnak szembenézni az ebből fakadó megaláztatással és igazságtalansággal. Erről bővebben *A hátrányos helyzetű fiatalok bevonását elősegítő ifjúsági munkáról a gyakorlatban és a Néhány különleges megközelítés* című fejezetekben olvashatnak (6. és 7. fejezetek).

Más szakembereket – a tanárokat, az egészségügyi dolgozókat, a rendőrséget és a munkaadókat is – arra kell bátorítanunk, hogy vegyék komolyan a fiatalokat. Prédikációk helyett hallgassák meg őket, megfelelő párbeszédet folytassanak velük az életükről, és ismerjék el, hogy a fiatalok sokat adhatnak nekünk és taníthatnak minket. A társadalmi kirekeszttség ellen ható partnerség jelentőségének és a befogadó társadalom támogatásának vizsgálata a 4. fejezetben található (*A fiatalok és a közeg, ahol élnek*).

Olyan képzőknek, akiknek feltett szándéka a társadalom tudomására hozni azokat a különféle kérdéseket, amelyek a hátrányos helyzetű fiatalok részvételét elősegítő munkát körülveszik, figyelmébe ajánljuk a 8. fejezetet (*Gyakorlatok*), amely számos módszert és gyakorlatot mutat be.

Az alábbiakban az egyik legösszetettebb kérdést járjuk körül, azaz a 2. fejezetben (*Definíciók*) megpróbáljuk megragadni, mi is valójában a bevonás, és kik a hátrányos helyzetű fiatalok.